

ACC. N:R M. 16252:1-27.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Gerd Englund*
Härad: *Lister* Berättare: *Yvan Andersson, Kyrkhult*
Socken: *Kyrkhult* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1899* i *Kyrkhult*

Emigration. s. 1-27.

LuF 128

Skriv endast på denna sida.

Alla människor reste hitifrån
för att de skulle få en lättare utkomst.
Särskilt många torpare gav sig i väg, för
de hade ju en lätt lön, som var samma
än den amerikanske negerns.

1
Ett år höll den store poeten Carl Sand-
berg ett föredrag för svenskar i Ge-
neve i Illinois. Det var på svenskans
dag. Han läste upp sin farfars torparent-
vakt från Husby. Både på svenska och
på engelska. "Jag stod och åhörde det
da!" Ingen slav kunde vara mera slav
än den svenske torparen! Han fick inte
lysa en människa i sitt torp, han skul-
le lägga ett visst antal meter stengä-
den, kusten skulle spinnas en viss mängd
lin och mycket arbete fick göras åt någon
annan än åt husbonden. När torparen

vetta husbräda och dennes folk, skulle
han ur vägen trida, hundra bräda av-
taga och bryta, medan torpsmestren of-
mjukligen skulle viga! Där för reste
folk till Amerika, för allt i världen!
De var ju slavar här.

Den person, som förorsakat den största
emigrationen från denna trakt, hette Au-
gust Melander. Han var gift med min
faster. Han byggde mera järnvägar än
någon svensk någonstans gjort här i Sverige
eller någon annan stans i världen. Han
var född år 1856 i Kårboda, Kyrk-
hult. Min far, Sven Andersson, reste
till Amerika år 1882 el. 1883. Han tog
sin syster med. Far var född här i
Ekhamla. Min far sysslade med många
saker. Han var timmerman, och han

var klockmakare. Han hade lärt klock-
makeriet lärde i Jooseholt (?), för där
tillverkade de klockor. Han hade även
lärt gevärs tillverkning av belissingar
för han var i Tyskland i unga år. Min
far var också den förste som byggde stä-
kelseverk här i Sverige, stäkelse-
verk för maskinell drift. Det var i ett
senare skede han gjorde detta. Han
var då hemkommen från Amerika. Han
och Olle Montanus var i Tyskland och
Danmark och spionerade ut, hur de
tillverkade stäkelse. Som ung pojke
tillverkade far stäkelsekorvar. Det
var mindre modellen som drags med var
han tillverkade också en större modell
åt "Rysa-Pellens" far. Den var korndrag
av hästar.

Det konstiga med far s amerikaresa var,
att båten gick ner både på vägen ut
och på vägen hem. På utresan vet jag
inte om alla passagerare blev räddade.
Båten hette "Hecla". På hemfärden blev
vårde smältid alla resenteren sig.
Båten "Island" gick de på grund ut
för norska kusten. De steg på bitarna
i Köpenhamn på den tiden. Det var
Tingvalla linjens båtar. Far kom till
Indiana. Där var Melander och byggde
järnvägar. Min far började bygga broar,
och det var stor efterfrågan på arbets-
kunnskap. Men far var allergisk -
han blev sjuk av en sorts agn, som
kallades "rag-wheats", och han måste
resa hem efter några år.
På min mors sida emigrerade många

också. Han var från Karstorp och hette
Perrille Ingvarsdotter. Hennes bror Ing-
var Ingvarsson blev mångmiljonär därute.
Hennes syster Hanne reste också ut,
gifta sig med en tysk. Han var hemman
och lutsade på en gång, men sedan
förbrände vi all kontakt med henne.
Ingvar var yngst av mors syskon. Han
emigrerade till Kansas City. Där tog
han "home-state" - på svenska friländ.
Det var många, som tog home-state där-
ute. Amerikanska staten skänkte des-
sa. Emigranterna fick den på så sätt, att
de skulle odla först i fem år, innan de
fick luftfart på jorden. Ingvar stan-
dade ju och köpte ut den mesta jorden
lur omkring, för farmarna omkring trätt-
ade. Då sådan staten växte, sålde

han jorden i lotten och blev förfärligt
rik på detta. Han köpte en stor ranch
i Nebraska och födde upp kappstapnings-
hästar där. Han gifte sig med en tyska
och de fick en söne, jag lärste mys-
ket om i tidningarna det blev. Han blev
nämligen stor fotbollsstjärna. Han dog
emellertid rätt ung. Han blev vid ett
tilfälle sparkad av en bäst iungen
och avled sedan av slaget.

En annan släkting, Hannu,
gifte sig ut i Jämskog med en timmer-
man, som hette Nils Pettersson. Han bräde en
svår åkomma. Denne Karl, ty han var överintek-
ligant. Ah det, vet ni, är det farligaste som
finns. Han hade alltså för mycket vitt. Han
måste döva det med brännvin för att kunna
arbeta. Hannu och Nils dog väl inte

riktigt jämnt, för en veckor dag packade
hon sitt och reste till Amerika och
hörde inte av sig. Efter en tid reste och
så Hanna iväg till Amerika, till Chica-
go. De tre pojkarna lämnade hon kvar
hos sina föräldrar. Hon tog ett ar-
bete där i familj. En dag fick hon hö-
ra, att hennes gamle arbete på en farm,
som kallades Gales Farm och låg utan-
för staden Galesburg i Illinois. Hon
reste dit, och så flyttade hon och
Nils samman igen och tog över bo-
ren. De två dotter var alltså samman, men
jag har arbetat tillsammans med poj-
karna. Den äldste sonen, Alfred, var
officer i den amerikanska armén och
deltog i flera krig.

Vi var tio systrar! Emma 1879, August

1880, Sven 1882, Hilda 1885, Selma 1887,
Fritzy 1889, Elin 1891, Carl Vilhelm 1894,
Ida Natalia 1896 (levde bara 6 min.) Johan
1899, Frida 1901.

Vi reste alla till Amerika. Jag tror, min
äldste bror reste år 1900, därefter reste vi
andra undan för undan. Jag är den ende,
som finns här nu. Min äldste bror August
kom hem efter ett antal år och köpte en
gård i Röshult.

Jag reste över första gången 1923 - sedan
reste jag fram och tillbaka flera gånger.
Jag kom hem här, just innan världskri-
get bröt ut och hade inte det skjutit
på min utresa, så hade jag väl inte sut-
tit här.

Jag har så många upplevelser återti-
fran. Jag började som ballare där uppa

i Minnesota. Det var ju mycket intressant att se denna människosamling - där var människor från alla håll. Många var bratlingsar, som rymt från hemlandet och många intelligenta människor där i bland. De var som levande lexikon. Där var en avsett stadskyrkoprebt, som hette Jacobs-son. Han kunde spåra i sträck utan att göra uppehåll, som jag aldrig tidigare hört något liknande. Så fanns det en apotekare, som kallades "barnmorskan" för att han hade så vita händer.

Både dessa hade begitt bratt liv i Sverige. De kunde ju inte arbeta så hårt som vi utan de brukade sitta i järnvägsvagnerna (våra bostäder) och prata med barnen. De fick sin betalt i alla fall. Så fanns där stor bönder - viss-

lyckade storbönder. Det fanns en stor-
bonde där ifrån Ebbamåla som hette
"Pelle Ebb". Han var född på den största
gården i Kyrkhults socken. Han sköt
så förskräckligt, trots allt. Det enda
han gjorde därute var att gå omkring och
blocka i lup verktyg. Men han fick
sin delton såväl som vi andra. Då
gick han genast och drack upp den. Helt
som hette Wille och satt här i Kyrkhult.
Han frågade, när jag kom över: "Hur är det
med karringen?" "Hon lika gammal som när
jag rensade?" - "Precis lika baken", svar-
ade jag. - "Jag skall åka hem och ta går-
den tillbaka." Gården ägdes då av Fri-
dolforsbolaget. Pelle Ebb berättade för
mig, att han rest till Amerikas, där för
att han fått veta, att en torpare, som rest

att fått det så bra i Amerika, att han
hade 22 hästar. En annan torpare be-
de fått det så bra, att han kommit sä-
da sin son till universitetet. Då tänk-
te Pelle-Ebb att han måtte få det
ännu bättre i Amerika, eftersom han
var storbonde och hade 500 tunnland
jord. Han kom först till Illinoisstaten
och fick ett huse-hälsö på 150
tunnland av den bästa jorden. Men han
var inte van att arbeta. Han hade hyrt
torpare som utfört allt arbete så ha-
nom här hemma. Han skatte inte sin jord
lämna utan sålde djuren och gick från
fjuren och söp upp pengarna. Han var
emellertid släkt med August Melander
och kom till densamma järnvägsbygge och
blev kvar där. Nu så vi bra efterträd-

de Melander, tog han över Pelle, precis
som man tar över en gammal häst.

Pelle dog därute. Vi begravde honom och
satte en sten på hans grav. Han hade en
broder därute också, som vi begravde.
Han hette Håkan och hade varit stor-
bror i Bengtsboke. Han kom också till
Melander. Håkans avlöning gick samma
väg som broderns. Så fort han fått den,
söp han upp den. Vi svenskar hade
dollar till deras kistor, annars tog sta-
ten i Minnesota hand om liken.

Där fanns också en figur som kallades
"Storkyrkan". Denne var skrämt alltid,
att han var från Storkyrkans församling
i Stockholmen. Han var liksom som
Pelle Ebb, kom också. Hans avlöning gick
till sprit. Annars höll oss ju järn-
12

gen med mat - vi fick betala en dollar
om dagen för den de. Den summan drog
av, innan vi fick våra avlöningar, annars
skulle vi ha många underlåt att betala.

August Melander berättade för
mig, att han reste över Atlanten 80 gång-
er. Varje gång han reste tillbaka
igen tog han folk med sig över, mest
torpar och småbrukarpojkar. Han brukade
saga: "Den svenska torparen är
världens elitman. När han får ordent-
ligt med mat, så arbetar han för tre
vanliga människor." Den sista tiden
han var borta lärde, hade han till i
vorra Minnesota. Där fanns världens
största järnmalmstält, och dit drog
han järnväg. En gång blev han till-
frågad, om han inte kunde bygga en järn-

väg till Alaska, och på detta svarade han: "Ge mig tillräckligt med svenska tonparpojkar och snus och brännvin, så skall jag bygga en järnväg ända till Helvetets port, om ni vill!" Men den järnvägen blev aldrig byggd under Melanders tid - han pensionerades strax därefter, år 1921. August Melander hade c:a 120-130 man på järnvägsverken därute. Han och hans män gjorde det tekniska arbetet. När de kom till en arbetsplats, var banken i regel klar. Deras arbete bestod i att lägga ut spår och sidospår och växlar. Min bror, som efter trädde Melander, byggde också mycket järnvägar. Han hette Sven och är nu död. Børn Fritz, som alltfjänt lever därute, har också varit ban

På järnvägsbyggarna. När nya gravor togs
upp och när skogar började fällas, skul-
le de genast dra järnväg dit. August
Melander och hans järnvägs gubbar blev
kända i de svensk-amerikaniska bygg-
derne och långt därutöver. Om dessa
finns många historier att berätta. Bengt
Olsson, Kyrklult, som också hörde till
Melanders gäng, har berättat följande:
En gång en ävel vrede rallarar ut till
Duluth, "rännstenarnas metropol", för
att fira. Då gick poliserna och gjorde
sig. Det fanns kanske 50 poliser i sta-
den och antalet rallare uppgick så
helt till 200. Det brukade alltid
vara en cirkus på besök i staden då
Cirkusen drade med sig världsmästare
i tungvikts boxning, Jan Sullivan, och

lika i världsmästaren i bättning Neil
Doone - både i rändare. Dessa två
skulle förevisas. De utmanade vällarna
på slingsmål. Den, som kunde stå i tre
minuter för dem, skulle få 50 dollar.
Det var många, som blev avlövade pengar
på det sättet, för ingen lyckades stå för
världsmästarens slag. Det slumpade
sig i alla fall så, att denne Bengt Olsson,
här hemma kallad Bengt-fuller-jämt och i
Amerika Whiskey-Bengt, gjorde som alla
andras - han tuggade smul och vände på
bakaren bakat framför sig. Bakaren hände
vällarna, för att de inte kunde slåss
Bengt tåknade till och spottade en stor
smusblaska på Sullivans vita fina skor.
Det var det största här, han kunde göra
en världsmästare i tungviktsbaking, och

denne hoppade rakt in bland rallerne.
En svensk finne, som hette Charlie Häll,
stod rakt i vägen för Sullivan och på-
sade på att klippa till honom i hoppet
så att han stod på huvudet rakt ner.
Direktor hjälptes rallerne åt att pyg-
la honom något olyckligt. Det blev
en riktig kalevalisk utöand publikan.
Brattaren och hans anhang hoppade in
för att komma till undsättning, men de
blev också pyglade av rallerne jäm-
te många andra, och fallet flydde åt
alla håll. Detta hände omkring 1900.

Jag reste över till Amerika för att
få se mig omkring lite. Jag reste rätt
mycket därute och tittade på männi-
skor av alla slag. Jag hade en tid
anställning som privat chaufför åt en miljo-

här familj i Chicago. Jag arbetade även
som utkörare. Det gav erfarenheter
som man inte kan lära i någon bok.

Mor reste också över på gamla
där. Hon var den äldsta emigranten, som
någontida kommit över till Amerika. Hon
var 70 år, när hon reste över första gånge
n. Vi tog över henne - men nej, hon
ville inte stanna, hon ville bara hem.
När hon var 74-75 år reste hon ut igen
och återvände hem efter en kort tid.
När hon så sista gången reste, var hon
90 år gammal. I New York väntade flera
tidningar på henne och ville intervjua
den gamla emigranten, ty mor reste som
emigrant. Hon fick komma dit utan
vidare, fick pension av Amerikanska sta
ten och kunde leva riktigt bra. Huled

vingen till detta var, att vi hade en bror,
Carl Vilhelm, som omkom i första världskriget.
Men blev därigenom en s.k. "Gold-
star-mother", dvs hon hade haft en
son, som dött för Förenta Staterna och
fick på så sätt åtlyta vissa förmåner.
Hon dog därvid 1951. Då hade far ve-
dat datt närhenne.

Far och förförande fyra systor och en
bröder i livet därvid. Vår yngsta systor
Frida, försvann. Tre av våra lytor var
spök sköterskor därvid. Till dem hörde
Frida. Hon gifte sig med en läkare från
Indiana staten. De hade två barn - en
 flicka och en pojke. En dag försvann
Frida totalt. Granarna såg henne,
när hon ledde ut barnen, så de skulle
gå till skolan. Därefter försvann hon in

i huset, och sedan dess är det inget mer
viska, som sett henne. Mycket har gjorts
för att reda ut saken, men aldrig har
det klart framlagts, vad som hände hen-
ne. Men när ju har det gick — hon blev
säkert mördad där i huset och bortförd.
Vi tror, att hon kände till för mycket om
vissa saker. Det fanns ju en massa gang-
sters i Amerika, då detta hände i 1937.
Hennes man, som var läkare, hade tro-
ligen behandlat någon gangster. Detta
var olagligt. Man fick inte ge dem någon
läkare hjälp utan att anmäla detta.
Min syster kände verkligen till, vad som hände
och händes her. Hennes barn lever ju
— det var inte länge sedan, jag hade
kontakt med hennes datterson, som
vill ha lite upplysningar om Sverige. Hilda,

Emma och Selma lever allt jämt kvar
där ute.

Min far arbetade inte med högt jord-
bruk, när han kom tillbaka hit. Som jag
tidigare nämnt, han hade han bygga stä-
velsfabrik här. Det var den första
som byggdes för maskinell drift här i
Sverige, och den kom att ligga i Gä-
regård. Sveriges första sagagryns fabrik
byggde han i Malmötråken. Sedan res-
te han runt och byggde stävelsfabri-
ker nästan överallt - han var i Norge
och även i Finland. Jag har hört att en
massa arbetsbetyg här, som bevisar detta.
Far hade lärt sig konsten i Tyskland
tillsammans med Montanus, eller "Mä-
lare-Massen", som alltid far sade.
Detta huset, som är mitt barndoms-

hem, har aldrig varit sålt. Det har kanske
stilt tomt någon tid, men då har min
bror i Rås hult tittat till det. Men ves-
te ju fram och tillbaka, så vi kunde
inte sälja det.

Farfar hette Anders Jonsson. Han till-
verkade skolar, som sedan förkändes
till Karlskrona och såldes på torget.
Han var dessutom den förste skollavaren
som fanns i Elkekåla. Han hade själva
aldrig gått i någon skola, men lärde
då barnen att läsa och skriva. Han
hade en utomordentligt vacker hand-
stil och kunde även måla mycket bra.
Han gick runt här i gårdarna och un-
dervisade barnen. Han var krympeling
sedan barns åren. Hans far var en myc-
ket hård man. Han var bonde nere i

Kärnbygd, och han kallades "Gissla-
fösse". Han var ättling av den store
kvalmen Nils Sten. En gång dräll Giss-
la-fösse på med ett tacks taket på
gården i Kärnbygd. Hustrun var död,
och det var hans sonen Anders hustru.
Han hjälpte sin far med tak täckning-
en. Traligen var han inte rack rag, för
gubben bygg tag i honom och kallade
her honom ifrån taket. Den lille tio-
åringen slog in sig något frärligt och
låg där och famrade sig. Då sprang gub-
ben her till honom och kallade honom över
hals dörren in i köket på Hergelvet. Så
efter detta blev Anders kypilung. Det
fanns ju inga läkare där. Hans mor var
en smitt läkarkunnig. Hon kallades
för "Flakts-Mästa" och bodde her i

Röskult. Han "satte" benet på pojken,
och han fick ligga där i långa tider.
Han blev halt hela livet igen och
fick heta "Halt-Anders". Han var dock
en mycket intelligent människa och blev
nåde sig bra ändå. Han dog, när han
endast var 47 år gammal och lämna-
de efter sig tre små barn: Flåken, Sven
och Elsa. Det var Elsa som gifte sig med
järnvägsbyggaren August Melander. Flå-
ken blev sjöman. Efter sina år på sjön
kom han upp till Hakefors. Där blev han
föreståndare för Hakefors sågverk. Timret
förklarades därifrån till Karlskrona.

Enligt uppgifter från min mor i Åre
rika, så skulle min morfar vara son
till Karl XIV Johan. Han var född i
Erikstorp. Morfar och hans två bröder

fick sig tilldelat en var sin gård, ur de
vuxit upp. Morfar köpte Skyttmåla, och
den andre brodern köpte Hemmingmåla
och den tredje köpte också en gård -
var, känner jag inte till.

Min förmågne mormor kom från en myc-
ket rik bondesläkt. Hon hette Jysa.
De var mycket materialistiska på mors
sida; de var dock inga snillen. De be-
rade sig bra för de hade gatt sinne för
pengar. Likadant var det med min
mor - gummor var aldrig utan pengar.

De släktingar på mors sida, som kom-
nade i Amerika, blev mycket förmög-
na. De var komna ifrån Missouri och en
del ifrån Skåne. Morfar fick leva myc-
ket länge - han var närmare 100 år, då han
dog. Min morbror Ole, reste till Ame-

rika. Han kom hem omkring 1895, som jag
han var en främling stark karl. Då berättade
han, att han kört skörde träska i Ame-
rika. De använde där 24 hästar till de
stora träskorna. Här träskares fortfa-
rande med slaga vid den tidpunkten
och det fanns väl knappt några här,
som trodde, att han talade sanning.

Det fanns kyrk kulturella över
hela Förenade staterna. En dag, när
Melander mönstrede sitt arbetsfall
på ca 100 man, sade han: "Hade jag
en haft prästen här också, så hade jag
haft hela kyrk kulturella församling här."

De landsteg mestadels i New York
— några även i Boston. I Illinois
rundt staden Galzburg fanns främling
många. I Minnesota fanns även många

ACC. N:R M. 16252:27.

svenskan. I Plymouth, Indiana, träffade
jag en gammal pionjär ifrån Isaksby
Kyrkby. Han hette Sven Andersson och
hade emigrerat inna Kyrkby och
Färsby's lockar skildes åt. Han var
förmodligen död.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND